

14. november 2023

Lahend 1049/17 - tõhus uurimine ja jõukasutamine

Nika vs. Albaania

Artikkel 2

Asjaolud

Kaebajad on A. N. abikaasa ja tütre. A. N. suri 21. jaanuaril 2011 peamise opositsioonipartei korraldatud meelevaldusel Albaania peaministri büroo ees saadud kuulihaava. Kui meelevaldusel olukord eskaleerus, siis hakkasid mitmed rahvuskaardi ohvitserid kasutama tulirelvi. Nad kasutasid paukmoona kui ka teravmoona. Peale A. N. hukkus veel kolm meelevaldajat ning mitmed teised meelevaldajad koos rahvuskaardi ja politsei liikmetega said vigastada. Sündmuste kohta algatati kriminaaluurimine ja kaks kahtluslust, rahvuskaardi ohvitserid, tunnistati süüdi kahe inimese ettevaatamatusest tapmises. A. N. juhtum eraldati ülejäänud kriminaaluurimisest ja see on endiselt pooleli. A. N. peast välja võetud kuuli kohta on tehtud mitmeid ballistilisi aruandeid, kuid seda ei ole olnud võimalik võrrelda relvaga, millest see tulistati.

Kaebajad esitasid kahju hüvitamise hagi ja 2017. aastal mõisteti välja kahjutasu - igapähele üle 100 000 euro. Esimese astme halduskohus asus seisukohale, et rahvuskaardi ohvitserid kasutasid oma relvi rikkudes sel ajal kehtinud siseriiklikke õigusakte. Otsuses järelitati, et A. N. surma eest vastutasid riigiasutused.

EIK-sse pöördudes tuginevad kaebajad artiklile 2 ning leiavad, et võimude jõukasutus meelevaldusel oli ülemäärane ning nende lähisugulase surma uurimine on olnud ebaefektiivne.

EIK seisukohad

Artikkel 2

(a) Menetluslik osa

(i) Üldised puudused kriminaaluurimise algfaasis – kuigi ametivõimud reageerisid kiiresti ja algatasid uurimise samal intsidendipäeval, olid algstaadiumis esinenud järgmised puudused:

– Kõrgemad ametnikud olid teinud rutakaid avalikke avaldusi, et ohvreid tulistati lähedalt relvadest, mis erinevad rahvuskaardi ja politsei relvadest. Need avaldused tekitasid kahtlust, kas ametivõimud olid täielikult pühendunud tõe väljaselgitamisele ja kriminaalmenetluse mittersuunamisele.

– Peaprokuröri kritiseerisid karmilt nii tollane peaminister kui ka parlamendi uurimiskomisjon, mis moodustati paralleelselt uurimaks prokuröride väidetavaid minetusi. Need toimingud, vaadatuna nende üldises kontekstis, pidid avaldama negatiivset mõju uurimise tõhususele, eelkõige seetõttu, et tunnistajad võisid loobuda koostööst.

– Kuigi mõne tunni jooksul pärast intsidenti oli 6 rahvuskaardi ohvitseri suhtes välja antud vahistamismäärus, ei olnud neid väidetavalt haldusvigade tõttu täidetud. See oli viinud 18-päevase viivituseni kahtlusluste ülekuulamisel, mille tulemuseks oli väärtusliku aja kaotus ja võimalus vähendada kokkumängu või tõe moonutamise võimalust. Ei selgitatud, miks erinevad asjassepuutuvad ametiasutused ei teinud väidetavate puuduste lahendamiseks ja tagatiste kiireks täitmiseks koostööd.

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd.

– Intsidendi videosalvestiste edastamine prokuröridele oli puudulik ning prokurörid ei suutnud neid salvestisi kohe pärast esitamist konfiskeerida. Suur osa peaministri kantselei serveriruumis olnud välisele kõvakettale salvestatud salvestistest kustutati vahetult pärast intsidenti. Kahtlust, kas nende kustutamine võis olla sihilik ja teostatud tõe varjamise eesmärgil, ei hajutatud peaministri kantselei infotehnoloogiaametniku vastu algatatud menetluses. Seal menetluses ei tehtud kindlaks täpseid asjaolusid ja isikut, kes andis korralduse salvestiste kustutamiseks. Ametivõimudel oli kohustus hoida need puutumatuna ja kaitstuna mis tahes kolmandate isikute sekkumise eest.

(ii) Suutmatuse adekvaatselt uurida kohapealsete komandöride võimalikku vastutust sündmuste käigu eest – ametivõimud ei suutnud tõsiselt ja adekvaatselt järgida teatavaid põhilisi uurimissuundi. Eelkõige ei suutnud nad uurida võimalust, et meelevaldajad, sealhulgas A. N., olid otseselt sihitud; mil määral olid komandörid vastutanud sündmuste käigu eest; süstemaatiliselt analüüsida mittesurmavaid vigastusi saanud meelevaldajate laskehaavade kohtuekspertiisi tunnuseid; ja võtta arvesse hoone metallaalalt, kus suur osa vägivaldsest vastasseisust oli aset leidnud, leitud jälgi. Lisaks ei olnud kindlaks tehtud sündmuste täpset kronoloogiat, sealhulgas rahvuskaardi ülemate kohapealsete korralduste järjekorda ja olemust ning täpset hetke, mil erinevaid ohvreid, sealhulgas A. N., tulistati ja asukohti, kus tulistati.

(iii) Konkreetsed puudused seoses A. N. surma uurimisega – valitsus ei vastanud kaebajate väitele, et teiste ohvrite, kuid mitte A. N. surnukeha suhtes viidi läbi kohtuarstlik ekspertiis. A. N. haavade kohta koostatud ekspertiis, mis koostati mitu aastat pärast tema surma, põhines varasematel meditsiinilistel aruannetel ja andmetel, mitte tema surnukeha läbivaatamisel.

(iv) Järeldus – kõike ülaltoodut arvesse võttes ei saa uurimist pidada tõhusaks, mis võimaldaks tuvastada ja karistada sündmuste eest vastutavaid isikuid ning tuvastada tõde. Seetõttu jäeti rahuldamata valitsuse vastuväide, mis puudutab siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendamata jätmist käimasoleva uurimise tõttu.

EIK tuvastas artikkel 2 rikkumise menetluslikus osas.

(b) Sisuline osa

(ii) Kas kostjariik rakendas vajalikke seadusandlike, haldus- ja regulatiivsed meetmeid, et võimalikult palju vähendada jõu kasutamise kahjulikke tagajärgi? Üks ametivõimude poolt tulirelvade kasutamise põhjendustest oli olnud peaministri büroo kaitsmine. EIK pidas problemaatiliseks asjaolu, et tulirelvade kasutamist reguleerivad õigusnormid lubasid asjaolude toimumise ajal neid kasutada vara kaitseks, andmata täpsemaid üksikasju selle kohta, millistel erandlikel asjaoludel selline kasutamine võiks olla õigustatud. Kuigi tulirelvade kasutamine vara kaitseks avalikes kohtades, kus toimusid inimeste kogunemised, oli teatud kaitsemeetmetega piiratud, ei luba artikkel 2 kasutada vara kaitsmiseks surmavat jõudu kui sellist. Kuivõrd ei saanud täielikult välistada, et surmava jõu kasutamine omandi kaitseks võib mõnel erandlikul juhul olla õigustatud, tuli sellised asjaolud selgelt määratleda. Sellega seoses märkis EIK, et seadust on sellest ajast alates muudetud. Lisatud on tingimus, et seda objekti kaitsvate töötajate elud (või teiste isikute elud) on selgelt ohus.

Lisaks ei olnud kõnealused seadused ette näinud suulist hoiatust ja hoiatuslasu õhku tulistamist enne, kui tulistati otse inimeste pihta.

(ii) Kas surmava jõu kasutamine oli õigustatud? EIK nõustus halduskohtu järeldustega, mille kohaselt oli A. N. surma eest vastutav riik. Samas ei olnud esitatud üksikasju A. N. surmani viinud asjaolude ja riigiametnike tegude või tegevusetuse kohta, mis tõi kaasa riigi vastutuse artikli 2 alusel. EIK lähtus sellest, et A.N. oli hukkunud rahvuskaardi ohvitseride tulirelva kasutamise tagajärjel.

EIK märkis, et siseriiklikul tasandil ei olnud arutletud selle üle, kas rahvahulga hajutamiseks oleks saanud rohkem kasutada mittesurmavaid vahendeid. Veekahurit ja pisargaasi oli kasutatud vaid korra ning valitsus ei olnud selle kohta selgitusi andnud.

Valitsus nõustus, et surmava jõu kasutamine ei olnud legitiimne. Ei olnud kindlaks tehtud, et kuulide tulistamise ajal oleks suhteliselt väike rühm vägivaldseid meeleavaldajaid kujutanud endast tõsist ja vahetut ohtu ühelegi inimesele ning miski ei viidanud sellele, et vägivaldsed meeleavaldajad oleksid olnud tõsiseks ohuks peaministri büroole või teistele isikutele. EIK ei saanud nõustuda väitega, et antud asjaoludel oli ehitise kaitsmisel seaduslik alus.

(iii) Kas politseioperatsioonide korraldamine ja planeerimine oli kooskõlas konventsiooni artiklist 2 tuleneva kohustusega kaitsta elu? Selles osas esines tõsiseid puudusi, hoolimata asjaolust, et ametivõimudel oli olnud piisavalt aega valmistuda, sest üritusest oli juba mitu päeva ette teatatud. Lisaks ilmnis, et puudusid täpsed ja selged juhised surmava jõu kasutamise ja konkreetsete rahvahulga ohjeldamise meetmete kohta. Kättesaadavad pisargaasi kogused ja ühe veekahuri olemasolu olid ilmselgelt ebapiisavad, et rahvahulk laiali ajada ilma potentsiaalselt surmavaid meetmeid kasutamata. Tavapolitseil polnud varustatud pisargaasimaskidega. Samuti ei olnud selget käsuliini.

(iv) Järeldus – A. N. surmaga lõppenud surmava jõu kasutamine rahvuskaardi ohvitseride poolt ei vastanud artikli 2 nõuetele. Potentsiaalselt surmavate relvade kasutamist reguleerivas õigusraamistikus esines puudusi.

EIK tuvastas artikkel 2 rikkumise sisulises osas.

Artikkel 41

Kaebajad ei esitanud õiglase hüvitamise nõuet.

Artikkel 46

Pärast juhtunut on tulirelvade kasutamist reguleerivaid seadusi muudetud ning õhku laskmine rahvahulga hajutamise vahendina on nüüdsest Albaanias keelatud. EIK märkis, et ametivõimud peaksid jätkama oma jõupingutusi A. N. surma asjaolude väljaselgitamiseks ning vastutavate isikute vastutusele võtmiseks, kui see on võimalik.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

16. november 2023

Lahend 3041/19 - positiivsed kohustused

G.T.B. vs. Hispaania

Artikkel 8-1

Asjaolud

Kaebaja, Hispaania kodanik, sündis oma hispaanlasest emale augustis 1985 Mehhikos. Tema sünni ei registreeritud Hispaania konsulaadi perekonnaseisuametis ja varsti pärast seda viidi ta koos ema ja vennaga tagasi Hispaaniasse. Septembris 1997, kui kaebaja oli 12-aastane, taotles tema ema tema sünni hilinenud registreerimist. Sünnitunnistuse saamise menetlus venis oluliselt, kuna ta ei suutnud esitada sünni registreerimiseks vajalikke dokumente, mida nõudsid vastavad ametivõimud. Selle tulemusena registreeriti kaebaja sünni alles 2006. aastal, kui ta oli 21-aastane. Seejärel väljastati talle

ID-kaart. Kaebaja esitas riigivastutuse nõude, milles nõudis talle ID-kaardi väljaandmise põhjendamatust viivitusest põhjustatud kahju hüvitamist. See ei olnud tema jaoks edukas nagu ka tema poolt algatatud haldusmenetlus.

EIK-sse pöördudes tugines kaebaja artiklitele 3 ja 8 ning protokolli nr 1 artiklile 2. Kaebaja väitis, et on kannatanud psühholoogilisi ja füüsilisi kannatusi seetõttu, et ta viibis Hispaanias aastaid ilma dokumentideta.

EIK seisukohad

Artikkel 8

EIK leidis, et kaebaja kaebusi tuleb uurida artikli 8 alusel. EIK tuletas meelde, et eraelu austamine nõuab, et igaüks saaks kindlaks teha üksikasjad oma identiteedi kohta üksikisikuna. Samuti märkis EIK, et sünni registreerimine ei hõlma mitte ainult sünnist teatamist perekonnaseisuametnikele ega sünni registreerimist, vaid ka dokumendi väljastamist, mis tõendab lapse õiguslikku tunnustamist riigis. Isiku identiteedi üksikasjade kindlakstegemata jätmine riivab isiku autonoomiat ja on otseselt seotud artiklis 8 sätestatud õigusega eraelu austamisele.

EIK praktika kohaselt võivad sünni registreerimisega kaasnevad takistused nagu ka dokumentide juurdepääsu puudumine avaldada tõsist mõju inimese identiteeditundele. Samuti võib sünni registreerimata jätmine ja kehtivate isikut tõendavate dokumentide puudumine põhjustada olulisi probleeme inimese igapäevaelus, seda eelkõige haldus- ja haridustasandil.

EIK märkis, et perekonnaregistrite järjepidevuse ja usaldusväärsuse ning laiemalt õiguskindluse tagamine on üldistes huvides oluline ning õigustab põhimõtteliselt rangeid sünni registreerimise kordi, eriti kui sünd on toimunud väljaspool riigi enda territooriumi. Riikidel on lai kaalutlusruum asjakohaste vahendite osas, mis tagavad artiklist 8 tuleneva õiguse kasutada sünni registreerimist ja juurdepääsu isikut tõendavatele dokumentidele. See hõlmab sisulisi ja menetluslike nõudeid, mida isik peab täitma, kes soovib saada sünnitunnistust ja selle alusel muud isikut tõendavat dokumenti. Kui isikul on seadusest tulenevad nõuded täidetud, siis tuleb väljastada talle isikut tõendav dokument, et tagada talle õigus eraelu austamisele. Käesoleval juhul oli Hispaania õiguse kohaselt isikute sünni registreerimise ja seejärel isikut tõendavate dokumentide saamise õiguslik menetlus selge ja ettenähtav ning tavaolukorras oli esmane vastutus sünni registreerimiseks ja taotlemiseks vajalike haldustoimingute tegemise eest lapse vanematel.

Kaebaja kaebuse sisuks ei olnud mitte see, et riik oleks tegutsenud teatud viisil tema õigusi rikkudes, vaid selles, et ta ei olnud tegutsenud seal, kus ta oleks kaebaja sõnul pidanud. Eelkõige kaebas ta ametivõimude väidetava artikli 8 kohaste positiivsete kohustuste täitmata jätmise üle olukorras, kus tema kui alaealise õigus eraelu austamisele oli ohus. Seega ei olnud küsimus selles, kas kaebaja sünni registreerimise kord oli olnud piisav, vaid see, kas ametiasutustel oli positiivne kohustus tagada õiglane tasakaal asjaomaste konkureerivate huvide vahel ja eelkõige tagada kaebaja õigust saada tunnustatud identiteet vastavalt artiklile 8.

Sünniregistreeringu puudumisel ja sellest tulenevalt isikut tõendavatele dokumentidele juurdepääsu puudumisel võivad olla olulised tagajärjed igale inimesele. Käesolevas asjas olid kaebajal varasemad psühholoogilised häired ning tema ainus kättesaadav vanem ei olnud hoolsalt tegutsenud tema sünni registreerimise tagamisel. Kaebaja isikut tõendavate dokumentide puudumine oli vähemalt mingil määral mõjutanud tema võimet jätkata akadeemilisi õpinguid ning muutnud kaebaja võimetuks sõlmida stabiilseid töölepinguid, mis oli mõjutanud tema võimet korraldada oma era- ja pereelu ning suurendasid tema ärevust ja stressi. Seega oli ametivõimudel artiklist 8 tulenev positiivne kohustus tegutseda nõuetekohase hoolsusega, et aidata kaebajal saada sünnitunnistus ja isikut tõendavad

dokumendid, et tagada tema eraelu tõhus austamine. Kuigi enne kaebaja sünni registreerimise alustamist oli vaja tagada, et esitatud teave oleks usaldusväärne, ei olnud avaliku korra kaitse selles osas vastuolus kaebaja taolise isiku abistamisega.

EIK uuris esmalt, mis ajahetkel olid ametivõimud saanud teadlikuks vajadusest rakendada meetmeid seoses kaebaja ema tegevusetusega, et kaitsta kaebaja õigust eraelule. Erinevad asutused olid saanud teada kaebaja haavatavast olukorrast hiljemalt 1999. aasta keskpaigas. Positiivne kohustus abistada kaebajat tema sünni registreerimisel ja tegutseda selles osas hoolsusega tekkis aga alates 2002. aasta maist, mil sai selgeks, et vaatamata ametivõimude korduvatele nõudmistele ei ole tema emal võimalik nõutuid dokumente esitada peale nende, mille ta oli juba esitanud.

Teiseks hindas EIK, kas ametiasutused olid oma positiivse kohustuse täitmisel rakendanud piisavalt adekvaatseid ja õigeaegseid meetmeid. Selgus, et nad seda ei teinud. Ametivõimud nõudsid seadusega kehtestatud kriteeriumite täitmist arvestamata kaebaja erilist haavatavust ning seda, et kaebaja ema ei olnud minevikus tegutsenud hoolsalt. Ametiasutustel läks aega neli aastat enne kui nad said aru, et kaebaja emal ei ole võimalik esitada vajalikke dokumente. EIK leidis, et sellisel viivitamisel ei olnud mingit õigustust.

EIK leidis, et EIK ei pea uurima küsimust, milliseid konkreetseid meetmeid oleksid ametiasutused võinud rakendada, et aidata kaebajal isikut tõendavaid dokumente hankida. Käesoleval juhul ei täitnud ametivõimud oma positiivset kohustust tegutseda nõuetekohase hoolsusega, et aidata kaebaja sünni registreerida ja sellest tulenevalt väljastada talle isikut tõendavad dokumendid. Seetõttu tuvastas EIK artikli 8 rikkumise.

Artikkel 41

EIK leidis, et Hispaania peab kaebajale maksma 12 000 eurot mittevaralise kahju hüvitiseks ning 4840 eurot kulude katteks.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)